

Takto mám zabezpečené letáče proti hlodavcom v mojich včelniciach.

ZAUJÍMAVOSTI O LETÁČOVOM OTVORE

Súčasťou včelieho obydlia je letáčový otvor, ktorý od prvopočiatku slúži každému včelstvu ako komunikačná základňa v jeho styku s okolitým prostredím.

Slúži ako vchod aj východ, na prinášanie potravy, na vetranie, vynášajú sa ním nečistoty i choré jedince. Tu majú svoje pevné miesto strážkyne, tadiaľ sa derú do včelieho obydlia drží škodcovia z ríše hmyzu i živočíchov. Je to však aj miesto, ktoré je bezpečnou včelárovou pozorovateľňou, ukazovateľom sily aj slabosti, pracovného úsilia i predrojovej nálady každého včelstva. Tam sa odohrávajú nekompromisné boje, tadiaľ odchádzajú i vracajú sa roje, vyletujú trudy a včelie matky na orientačné aj páriace prelety. Tadiaľ vniká do úla svetlo a vychádza korenistá vôňa medu, propolisu a iných jemných vôní, ktoré umožňujú včelám bezpečnú orientáciu.

Z týchto všetkých dôvodov si veľkosť letáča upravujú a prispôsobujú aj včely, aj premýšľav včelári. Veľké letáčové otvory tmelia včelstvá na zimu propolisom, z ktorého zavše budujú dômyselné vetrolamy proti mrazivým zimným vetrom a sťažujú vnikanie nepríjemným škodcom. Dávno sú už preč časy, keď si každé včelstvo upravovalo letáčový otvor svojho obydlia podľa vonkajších okolností a poveternostných podmienok.

Chovatelia včiel sa do letáčovej problematiky s vervou pustili a vytvorili spodné, vrchné, stredné, zadné, bočné, lomené a kto vie ešte aké letáčové otvory. Letáčové otvory opatrili dômyselnými zástrčkami, tzv. letáčovými vložkami, ktoré umožňujú regulovanie veľkosti, prípadne polohy. Pred otvory umiestnili letáčové preklápacie dosky, tzv. letáčové pätky, ktoré umožňujú lepšie dosadanie včiel, prípadne úľ v čase núdze a potreby úplne uzavrieť, respektívne dovoľujú včelám obmedzené výlety. Taktiež umožňujú výhodnejšiu obranu i zdravé vetranie.

Veľkosť letáčového otvoru nie je konštantná a v priebehu ročných období sa mení. Cez zimu ponechávame výletovú štrbinu v rozsahu: šírka 8-10 cm, výška 7-8 mm. V odbornej literatúre sa dočítame, že je potrebné ponechať takú šírku štrbiny, že na každý plást plochy 0,1 m² má byť otvor najmenej 100 mm². Letáčový otvor úplne uvoľňujeme počas hlavnej znášky a zase zužujeme pri jesennom krmení, prípadne pri vytváraní odložencov alebo výskyte nepríjemnej rabovky. Teda vyhovuje len také riešenie, pri ktorom sa dá letáčový otvor pohodlne regulovať cez polohy: mikro, malá, stredná, veľká.

Musíme tiež vždy plne rešpektovať zákonitosť medzi stavbou diela a letáčovým otvorm. Rozhodujúca je i veľkosť a umiestnenie letáčového otvoru. Pri teplej stavbe umiestňujeme letáčový otvor buď z ľavej, alebo z pravej strany čelnej steny úla, lebo inak nedosiahneme, aby včelstvo malo v zime zásoby k dispozícii postupne. Pri studenej stavbe a plnom počte plástov zimného plo-

diska včiel umiestňujeme letáčový otvor do stredu čelnej steny. Pri vnútornom letáči, ktorý vyúsťuje do bočnej predsiene, posúvame celé včelstvo k tomuto letáču. Pri batériách umiestnime letáčové otvory k sebe, aby sa včelstvá mohli zohrievať cez spoločnú stenu. [Nástavkový úl, Zákonitosť života včelstva, Otakar Brenner, 1969]

Po jesennom zakŕmení sa vyhýbajme akémukolvek meneniu polohy letáčového otvoru. Včelstvo má zimovať pri letáči, prípadne ak zimujeme v medníku, tak pri otvorenom očku, aby zimné zásoby malo za sebou a mohlo za nimi postupovať v každom čase. Tiež smerovanie letáčového otvoru by malo byť podľa možnosti celý rok stabilné. Záleží aj na polohe plástov vzhľadom na smer letáčového otvoru. Zistilo sa, že teplá stavba umožňuje lepšie zimovanie a tiež jarný rozvoj, ale lepšie výnosy sa zaznamenali pri včelstvách na studenej stavbe, teda s polohou plástov kolmo na letáč.

Nemôžeme tiež jednoznačne tvrdiť, že by spodný letáčový otvor najlepšie vyhovoval tepelnému režimu včelstva. Chladný zimný vzduch zaháňa zimujúce včely od letáča smerom nahor, a tým umožňuje chladu sa nerušene dostať do zimného plodiska bez toho, aby sa oteplil. Zimujúcemu včelstvu (hlavne včelstvá zimujúce v medníku) lepšie vyhovuje horný letáčový otvor - už vyššie spomínané očko, umiestnené min. 12-15 cm od vrchných latiek rámkov, na ktorých včelstvo zimuje, s veľkosťou 15-20 mm, lebo v takto konštruovaných úloch je suchšie, teplejšie a včelstvá sa z jari rýchlejšie rozvíjajú.

Od veľkosti letáčového otvoru závisí, ako budú včelstvá zimovať a kolko energie vynaložia na výrobu tepla, prípadne odparovanie prebytočnej vody. Úspešné prezimovanie nebude závisieť len od jeho veľkosti, ale rozhodujúcimi činitelmi pri celkovom účtovaní úspechu budú najmä neopotrebovaná generácia zimných včiel, mladá, zdravá, aktívna matka a kvalitné zásoby uložené na správnom mieste.

Každý zásah do včelstva, i keby bol akokoľvek ohľaduplný, bude preň vždy vyrušením, ktoré oslabuje jeho pracovnú aktivitu. Bude preto rozumné, a obidvom stranám prospešné (včelárovi i včelstvu), vyhýbať sa takýmto zásahom tým viac, keď ich môže nahradíť pozorovanie na letáčovom otvore. Pozorujme zrakom, sluchom a tiež hmatom. [Moje včelí matička, Quido Sklenar, 1928]

Fonendoskop alebo hadička zasunutá cez letáčový otvor pod zimujúce včelstvo nám prezradí, že včelstvo, ktoré jemne šumí a na poklep reaguje krátkym dôrazným zašumením, je zdravé a silné. Zosilnený šum zase oznamuje, že včelstvo je slabé a nemôže prekonáť chlad. Tam bude veľká spotreba zásob a veľa mŕtvoliek, tiež jarný rozvoj sa oneskorí. Zdĺžavé hučanie signalizuje slabosť. Taktiež včelstvo hučí pri uhynutí včelej matky. Keď ozvena na poklepanie nenastane, včelstvo zahynulo alebo je na pokraji uhynutia. Keď včelstvo bez prestania hučí, má nedostatok vzduchu, ktorý spôsobil mŕtvolkami alebo ľadom upchatý letáč (pri plných dnách). Posledný spomínany prípad sa stáva veľmi zriedka, keďže nové úle majú odnímateľné celozasťavané dná, kde je dostatok vzduchu, po kial' ponecháme sítu otvorené.

Dobre si všimajme včelstvá, ktoré prvý zjari štartujú z letáča byстро, radosne a prudko krúžia otepleným ovzduším, vynášajúc usilovne zimné mŕtvolky. Na letácoch zbadáme aj choroby. Nozematické včely padajú bezvládne z letáča. Včely roztrúsené po letáči a zemi, ktoré robia nekoordinované, traslavé pohyby, signálizujú otravu herbicídmi alebo pesticídmi. Pobejhujúce včely po letáči avizujú bezmatkovosť. Trúdy na jar na letáči zvestujú, že matka nie je v poriadku. Zarosený letáčový otvor avizuje, že včelstvo začalo plodovať. Hlad sa zasa hlási slabým letom a hromadným hromadením sa malátnych včiel v okolí letáčového otvoru.

Niekktoré zahraničné publikácie uvádzajú, že letáčový otvor by mal byť po celej prednej šírke úla od 1-2 cm v lete až 0,6-0,8 cm výšky v zimnom období. S týmto tvrdením sa nestotožňujem. Ja používam letáčovú vložku, kde mám namontovanú kovovú zábranu z materiálu, ktorý škodcovia nevládzú vyhlodať, lebo naším cieľom je chovať silné včelstvá a tie potrebujú vzduch, sucho, teplo a priemeraný kontakt s okolitou prírodou.

ING. JÁN VASÍĽ, VČELIA FARMA PČOLA
FOTO AUTOR

PODPORA VČELÁREŇIA PANOVNÍKMI

V minulosti bol chov včiel podporovaný aj panovníkmi.

Najstaršia zmienka o podpore včelárstva panovníkmi na našom území pochádza z roku 1266, keď kráľ Belo IV. po odchode Turkov z Liptova vydal dekréty, ktorými pozýval ľudí, aby sa prisťahovali, a tak pomohli zúrodiť spustošený a vylúdený kraj. Aby prilákal nových osadníkov, slúboval im v dekrétoch rôzne výsady a daňové úľavy. V nariadeniach bolo uvedené, že taktiež nie sú povinní dávať desiatok z medu. Táto výsada hovorí, že v 13. storočí včelárstvo v Liptove muselo prekvitať, keďže med bol predmetom dane.

Ďalšiu zmienku o podpore včelárstva nachádzame u kráľovnej Márie Terézie, ktorá v roku 1776 vydala včelársky patent (zákon). Týmto patentom jednotne upravila v celej rakúsko-uhorskej monarchii včelárske právo. Chov včiel bol vyhlásený za slobodný a bol oslobodený od všetkých daní a poplatkov. Rojové právo bolo novelizované, podľa neho vlastník vyleteneného roja mal právo roj sledovať, hľadať ho a zobrať, i keď by sa usadil na cudzom pozemku. Vyslovený bol prísny zákaz ničiť včely a rovnako boli sprísnené tresty za krádež včiel. Bola stanovená prémia tým včelárom, ktorí vlastnili viac včelstiev (neuvádzajú kolko). Za účelom povznesenia včelárstva boli zriadené včelárske školy (v Čechách a na Morave).

Včelárstvo podporoval štát i po prvej svetovej vojne prídelom nezdanenej cukru. V roku 1927 prídel činil tri ki-

Mária Terézia, kráľovná Uhorska

logramy cukru na včelstvo. Neskoršie bol cukor pridelovaný každoročne na jeseň v množstve 10-12 kg na včelstvo za cenu 3,80 Kč/kg, čo bolo dosť draho. Neorganizovaní včelári boli z prídelu vylúčení. Cieľom tohto obmedzenia bolo zvýšiť organizovanosť včelárov, a tak podporiť šírenie včelárskej osvety medzi včelármami.

V rokoch 1940-1946 štát poskytoval nezdanený cukor, ktorý bol denaturovaný octasanom. Ním zmenená chut' cukru bránila jeho použitiu na iné účely. Neskor včelári nakupovali nezdanený cukor bez zmenenej chuti, jeho prídel sa pohyboval päť až sedem kilogramov ročne na včelstvo. Od roku 1963 bola včelárom od štátu namiesto nezdaneneho cukru poskytnutá peňažná podpora vo výške 25 Kčs na každé zazimované včelstvo obsahujuce aspoň sedem plástov. Od roku 1980 bola táto čiastka upravená na 30 Kčs na včelstvo.

Po roku 1996 došlo k zmene podpory včelárenia. Štátne príspevok na zazimované včelstvo zanikol a bola zriadená štátna dotácia na včelstvá. Výška dotácie na jedno včelstvo v jednotlivých rokoch bola rozdielna (1997 - 120 Sk, 1998 - 120 Sk, 1999 - 108 Sk, 2000 - 160 Sk) a závisela od objemu finančných prostriedkov, ktoré vláda na tieto účely vyčlenila.

V roku 2022 štát podporil včelárstvo tým spôsobom, že poskytol dotáciu na opeľovanie v čiastke štyri eurá na každé prezimované včelstvo. V roku 2023 štát zdroje na podporu včelárov príspevkom na opeľovaci činnosť nenašiel.

Belo IV.

ING. MICHAL MAČIČKA, CSC.
FOTO MARTIN DE MEYSENS |
JOHANNES THURÓCZY